

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Emil Unell

Det externa självbestämmandets omfattning och innebörd

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2022

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING	4
1.1 Presentation och syfte.....	4
1.2 Frågeställningar och avgränsningar.....	4
1.3 Metod och material	5
1.4 Forskningsläge.....	6
1.5 Disposition	6
2 UTREDNING.....	8
2.1 Självbestämmanderättens ursprung.....	8
2.2 Traktat och resolutioner	9
2.2.1 Självbestämmanderätten i Förenta nationernas stadga.....	9
2.2.2 Självbestämmanderätten som avkolonisering	9
2.2.3 Självbestämmanderätten som rättighet.....	10
2.2.4 Självbestämmanderättens uppfyllelse	11
2.3 Internationell rättspraxis.....	12
2.3.1 Internationella domstolens praxis.....	12
2.4 Internationell sedvanerätt.....	16
2.4.1 Sedvanerättens svårigheter.....	16
2.4.2 <i>Opinio juris</i>	16
2.4.3 Statspraxis	18
3 ANALYS OCH SLUTSATS	20
3.1 Analys	20
3.2 Slutsats	22
KÄLLFÖRTECKNING.....	23

Summary

The following essay examines the right of self-determination of peoples in international law, seeking to determine whether this right encompasses a right to secession outside of colonial situations. In pursuit of this, applicable legal norms according to established sources of international law are described and analyzed, with a focus on the treaties and resolutions of the United Nations, the case law of the International Court of Justice and customary international law. The investigation shows that the right of self determination consists of an established and universally accepted core, surrounded by layers of increasing uncertainty, where interpretations of the right diverge. It is therefore concluded that the right of self-determination does not encompass a right to secession outside of colonial situations, as only such situations are included in the aforementioned core, but that there appears to be a trend over time towards a more wide-ranging interpretation of the right.

Sammanfattning

Följande uppsats undersöker den nationella självbestämmanderättens omfattning och praktiska innebörd, i syfte att utreda huruvida denna innefattar en rätt till självständighet även utanför koloniala förhållanden. Detta sker genom en beskrivning och analys av gällande rätt enligt etablerade internationella rättskällor, med fokus på Förenta nationernas traktat och resolutioner, Internationella domstolens rättspraxis samt internationell sedvanerätt, utifrån en rättsdogmatisk metod. Utredningen visar att självbestämmanderätten består av en etablerad och allmänt accepterad kärna omgärdad av lager av ökande ovisshet, där rättens innebörd blir alltmer omtvistad. Uppsatsens slutsats är därmed att ingen tydligt etablerad rätt till självständighet finns utanför koloniala förhållanden, då endast dessa omfattas av den allmänt erkända kärnan, men att uppfattningar om rätten förefaller utvecklas mot en mer expansiv tolkning.

Förkortningar

FN	Förenta nationerna
FRD	Friendly Relations Declaration (Generalförsamlingens resolution 2625 (XXV))
ICCPR	International Covenant on Civil and Political Rights
ICESCR	International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights
ICJ	International Court of Justice (Internationella domstolen)

1 Inledning

1.1 Presentation och syfte

Alla system av normer präglas i grunden av vilka subjekt de omfattar. Dessa subjekt, oavsett om de är fysiska eller juridiska personer, är oskiljbara från systemet eftersom regler, rättigheter och skyldigheter saknar mening utan ett subjekt att verka på eller genom. Det är därför knappast förvånande att frågan om självbestämmande i en eller annan form förekommit lika länge som internationell rätt självt, eftersom folkrätten, även om den i sin moderna utformning visserligen innehåller rättigheter för andra subjekt än stater, alltjämt fokuserar på dessa som sina primära spelare. Erkännandet som en självständig stat är därmed en juridiskt åtråvärd status för alla världens folkgrupper, utöver andra politiska eller rent emotionella anledningar att eftersträva en sådan status. Under nittonhundratalet låg tonvikten i kampen om självständighet, förd genom den nationella självbestämmanderätten, på avvecklandet av de koloniala system som fortfarande dominerade stora delar av världen under dess första hälft. Att avkoloniseringen till största del är avslutad innebär dock inte att frågan om självständighet förlorat relevans; debatten har i stället förflyttats till fall av en annan karaktär. Världen över, från Katalonien till Kurdistan till Kachin, förekommer självständighetsrörelser, ofta växande i styrka, som söker uppnå secession från en existerande stat.

Syftet med denna uppsats är därmed att utröna var gränserna för självbestämmanderätten går, huruvida det finns en rätt till secession från existerande självständiga stater, för att bidra till en bättre förståelse för vilken roll den juridiska aspekten av självbestämmande spelar, eller kan spela, för självständighetsrörelser utanför en kolonial kontext.

1.2 Frågeställningar och avgränsningar

Följande uppsats söker besvara frågan om huruvida den nationella självbestämmanderätten innefattar en rätt till secession, samt i så fall vilken utsträckning denna har. Secession definieras här som självständighet för en enskild del av en territoriell enhet, till skillnad från ett territoriums självständighet från styre av en annan enhet; med andra ord självständighet utanför koloniala förhållanden. Besvarandet av den huvudsakliga frågeställningen kräver oundvikligen en utredning av två underfrågor, nämligen vilka subjekt som besitter en nationell självbestämmanderätt samt under vilka omständigheter sagda rätt anses vara uppfylld, vilka besvaras löpande under uppsatsens gång.

I besvarandet av frågeställningen ligger fokus på de juridiska aspekterna av folkrätten, snarare än de realpolitiska eller ideologiska aspekterna av detta till sin natur mycket politiska ämne. En närmare kritisk analys av frågor såsom exempelvis den egentliga gränsdragningen för vad som utgör ett folk, eller

vad som är ett legitimt uttryck för ett sådants vilja, kommer således inte att presenteras. Utredning och analys sker utifrån de termer och begrepp som förekommer i internationella rättskällor, fyllnaden av dessa med praktisk innebörd lämnas för vidare studier inom lämpliga discipliner. Då frågeställningen huvudsakligen rör omfattningen av den så kallade 'externa' självbestämmanderätten är utredningen vidare främst inriktad på denna, varvid närmare analys av den 'interna' rättens innebörd och tolkning är begränsad och endast förekommer i den utsträckning den påverkar den externa rätten.

1.3 Metod och material

Den ovan presenterade frågeställningen är till sin natur en fråga om gällande rätt, varvid en rättsdogmatisk metod är väl lämpad för dess besvarande. Utredningen sker därmed i form av en systematisk genomgång av tillgängliga internationella rättskällor, huvudsakligen traktaträtt och sedvanerätt, i syfte att utröna rättens natur och omfattning samt hur denna bör tolkas och tillämpas. Detta sker vidare ur ett till viss del kritiskt perspektiv, med ett öga för den inneboende tvetydigheten i formuleringen och ojämnheten i tillämpningen av internationell rätt, samt det faktum att självbestämmanderättens innebörd och omfattning skiftat signifikant över tid. Även självbestämmanderättens nära koppling till politiska överväganden belyses, givet detta förhållandes centrala roll i rättens utveckling och ambiguitet.

För att utreda rättens omfattning genom den valda rättsdogmatiska metoden används två kategorier av material som, direkt respektive indirekt, beskriver gällande internationell rätt i enlighet med den internationella rättskälleläran formulerad i Internationella domstolens stadga.¹ Den första kategorin består av de primära skriftliga källor som direkt definierar gällande rätt eller anses vara ett uttryck för denna. Här ryms internationella traktat, vilka är en rättskälla i sig själva, resolutioner, vilka anses vara uttryck för sedvanerätten, samt Internationella domstolens rådgivande yttranden och domar, vilka utgör de främsta och högst ansedda tolkningarna av gällande rätt. Domar och utlåtanden från andra internationella eller nationella domstolar behandlas ej, då fokus ligger på den tyngre vägande praxisen från Internationella domstolen. Dessa primära källor utgör den mest omedelbara grunden för besvarandet av frågeställningen, och det är således runt dem som utredningens struktur centreras.

Den andra kategorin består av vetenskaplig litteratur av författare med expertis på olika aspekter av självbestämmanderätten och som, med hänvisning till samma källor som ovan nämnda, själva söker utreda och beskriva gällande rätt. Detta sekundära material används för att vägleda tolkningen av den första kategorins källor samt för att utreda innehållet i de delar av den internationella

---

1. Se Internationella domstolens stadga artikel 38.

rättskällevärdet som inte tydligt eller tillräckligt beskrivs av dessa, främst sedvanerätten. Då sedvanerätt till sin natur är diffus och okodifierad är litteraturen viktig för att beskriva internationell rättsuppfattning och faktisk statspraxis.

1.4 Forskningsläge

Likt rättsområdet självt präglas diskursen i vetenskaplig litteratur om självbestämmanderätten av en distinkt tvetydighet och en vid skala av uppfattningar om rättens innebörd, funktion, omfattning och relevans finns representerad i denna. Somliga författare, främst Deborah Cass, argumenterar för att självbestämmanderätten i praktiken redan omfattar subjekt utanför den koloniala paradigmen och att utvecklingen kommer gå ytterligare i denna riktning, medan andra, så som Helen Quane, i stället drar slutsatsen att ingen universell rätt till självbestämmande ens existerar. Samtidigt, möjligen på grund av just rättens otydlighet, har vissa författare, som Jan Klabbers, valt att behandla självbestämmande som en processuell norm snarare än en positiv rätt. I fråga om mer specifika perspektiv har Robert McCorquordale varit central i att beskriva självbestämmande i kontexten av mänskliga rättigheter, och Peter Hilpold har relativt nyligen varit aktuell med en analys av autonomi och de interna aspekterna av självbestämmande. Slutligen har Elizabeth Rodríguez-Santiago och Kristina Roepstorff bidragit med viktiga historiska perspektiv på rättens tillkomst och utveckling.

Forskningsläget på området över lag är sammanfattningsvis fragmenterat, med varierande uppfattningar och slutsatser även om förhållandevis grundläggande aspekter av rättens natur, varvid en utredning och analys av ämnet nödvändigtvis behöver omfatta även dess grunder.

1.5 Disposition

Kärnan i följande uppsats disposition består, enkelt beskrivet, av en successiv presentation av de internationella rättskällornas innehåll i förhållande till självbestämmanderätten. På grund av den internationella rättskällevärdets egenheter och praktiska användning har en något bakvänd struktur tillämpats, vilken kräver viss förklaring.

Inledningsvis ges en kortare historisk beskrivning av självbestämmanderättens ursprung, för att ge kontext och tydlighet kring dess grunder. Detta följs av en presentation av den första kategorin av källor; traktat och resolutioner. Dessa placeras tillsammans, trots att de tidigare är rättskällor i strikt mening medan de senare inte är det, eftersom de båda utgör den grund av skriftliga dokument till vilken argumentation kring självbestämmanderätt ständigt återkommer, varför de även placerats först trots sitt varierande rättskällevärde. Därefter presenteras en längre serie av beslut och rådgivande yttranden från Internationella domstolen som berört självbestämmanderätten. Dessa, vilka

formellt endast är en underordnad rättskälla, placeras i mitten av dispositionen eftersom de till stor utsträckning bygger på och hänvisar till den föregående kategorin av källor, samtidigt som de i praktiken själva utgör en central källa för den efterföljande tredje kategorin; internationell sedvanerätt. Denna presenteras sist, trots att det i strikt mening är den viktigaste rättskällan, eftersom dess tolkning och beskrivning i praktiken är så beroende av de första två. Slutligen följer en analys av den presenterade utredningen och dess resultat i förhållande till de presenterade frågeställningarna, samt en sammanfattande slutsats.

Snarare än att följa rättskällevärdets formella hierarki eller ordning är uppsatsen således disponerad för att följa den logiska kopplingen mellan källorna, och därmed göra ämnet mer överskådligt för läsaren. Det kan även noteras att Internationella domstolen själv ofta i praktiken tillämpar en ordning lik denna, snarare än att systematiskt följa den hierarki som föreskrivs i dess stadga.

2 Utredning

2.1 Självbestämmanderättens ursprung

Likt många andra internationella och mellanfolkliga normer har den nationella självbestämmanderätten till stor del sitt idéhistoriska ursprung i den tidigmoderna europeiska rättsfilosofin, där naturrättslig argumentation rörande kopplingen mellan folk och suveränitet framfördes av tänkare såsom Erasmus av Rotterdam, Hugo Grotius och Bartolomé de Las Casas, föranledd av de moraliska och rättsliga frågeställningar som uppstod rörande förhållandet till befolkningen på den nyligen 'upptäckta' amerikanska kontinenten.² Likartade tankegångar kom dock att få vidare inflytande även i synen på förhållandet mellan europeiska stater och befolkningar i en gradvis utveckling som till stor del fick sin kulmen i den franska revolutionen, genom vilken tanken på folket som en innehavare av suveränitet fick fäste, samt de svallvågor som denna orsakade i artonhundratalets politiska idéutveckling.³ Parallellt med framväxten av nationalismen som ideologisk kraft utvecklades även en syn på nationer som diskreta subjekt, skilda från stater som sådana, innehavande vissa naturliga rättigheter.⁴ Dessa strömningar var dock, i ett århundrade som präglades av de kontinentala och koloniala imperiernas höjdpunkt, långt ifrån dominerande eller allmänt erkända, och fick inget genomslag i den positiva rätten.⁵

Det stora genombrottet för den nationella självbestämmanderätten som idé skulle istället komma i samband med första världskrigets slut, då praktiska åtgärder såsom uppdelningen av de besegrade österrikisk-ungerska och ottomanska imperierna speglades i en popularisering av de till viss del konkurrerande uppfattningar om självbestämmanderätt som framfördes av framförallt Woodrow Wilson och Vladimir Lenin.⁶ Även om dessa rättsuppfattningar, i synnerhet Wilsons, kom att bli mycket populära var deras inverkan på den positiva rätten dock återigen begränsad; någon formell eller explicit självbestämmanderätt inkluderades inte i Nationernas förbunds stadga, och även i internationell rättspraxis behandlades rätten snävt, även om dess ökande spridning som *opinio juris* erkändes.⁷ Trots djupa rötter var det således först genom grundandet av Förenta nationerna efter andra världskriget som den formella och positiva nationella självbestämmanderätten, grundad i etablerade och erkända rättskällor, kom att födas.⁸

---

2. Se Rodríguez-Santiago s. 202 f.

3. Se Nawaz s. 83; Rodríguez-Santiago s. 205 f.; Roepstorff s. 10 f.

4. Se Rodríguez-Santiago s. 210 f.

5. Ibid. s. 211.

6. Se Roepstorff s. 11.

7. Se Nawaz s. 85; Rodríguez-Santiago s. 215 ff.; Roepstorff s. 11.

8. Se Roepstorff s. 12.

2.2 Traktat och resolutioner

2.2.1 Självbestämmanderätten i Förenta nationernas stadga

Förenta nationernas stadgas artikel 1(2) slår fast att utvecklingen av vänskapliga förbindelser mellan nationer är ett av organisationens ändamål, och beskriver "[...] aktning för principen om folkens lika rättigheter och självbestämmanderätt [...]" som grunden för denna utveckling; samma lydelse återkommer även i artikel 55.⁹ Även om denna formulering utgjorde den första konkreta kodifieringen av självbestämmanderätten rädde det dock till en början stor tvetydighet kring huruvida det rörde sig om en rättighet i juridisk mening, eller endast om ett uttryck för en politisk princip.¹⁰ Att självbestämmandet omnämndes just i kontexten av ändamål och målsättningar snarare än i samband med andra rättigheter, samt att den mycket korta och opreciserade formuleringen gjorde det oklart vad en sådan rättighet skulle innebära, resulterade därmed i att den gängse uppfattningen blev att det rörde sig om just en politisk princip.¹¹ Att stadgan på egen hand inte etablerar en juridisk självbestämmanderätt innebär dock inte att någon sådan inte finns, då senare resolutioner och konventioner har kommit att fylla ut stadgans innehåll med ny mening.

2.2.2 Självbestämmanderätten som avkolonisering

I Förenta nationernas generalförsamlings resolution 1514 (XV) från 1960, även kallad *Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*, ges för första gången en tydligare formulering av vad den nationella självbestämmanderätten innebär, nämligen en rättighet för alla folk att "[...] freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development."¹² Denna konkretisering, tillsammans med ett tydligare uttryck för att det rör sig om just en rättighet, ger en starkare rättslig karaktär till självbestämmanderätten.¹³ Resolutionen noterar dock samtidigt att undergrävande av staters territoriella integritet står i strid med FN-stadgans grundläggande principer, varvid rätten till självbestämmande behöver vägas mot detta intresse.¹⁴ Resolution 1541 (XV), från samma år, uttrycker vidare indirekt (genom hänvisning till artikel 73(e) i FN-stadgan) två kriterier för vilka subjekt som omfattas av självbestämmanderätten; det

---

9. Se Förenta nationernas stadga artikel 1.2 & 55.

10. Se Mustafa s. 480.

11. Se Hilpold s. 314; Mustafa s. 480; Roepstorff, s. 13.

12. Se Generalförsamlingens resolution 1514 (XV) artikel 2.

13. Se Hilpold s. 314 f.

14. Se Generalförsamlingens resolution 1514 (XV) artikel 6.

ska röra sig om ett territorium som är geografiskt separat från centralstaten, vars befolkning är etniskt eller kulturellt distinkt från denna, och det ska föreligga en "[...] position or status of subjugation [...]" - någon form av underkastelse mot centralstaten.¹⁵ Denna avgränsning av rättighetens omfattning syftade, som den första resolutionens titel indikerar, till att ge en självbestämmanderätt specifikt till koloniserade folk. I praktiken har detta ofta kommit att tolkas som ett uttryck för den så kallade 'saltvattendoktrinen', enligt vilken självbestämmanderätten är begränsad just till kolonier av det kanske mest stereotypa slaget, med centralstat och koloni på olika kontinenter, separerade av långa sträckor öppet hav.¹⁶

2.2.3 Självbestämmanderätten som rättighet

Saltvattendoktrinen beskrivning av självbestämmanderätten som begränsad endast till kolonier motsägs dock av senare rättskällor, i synnerhet Förenta nationernas tvillingkonventioner om medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICCPR respektive ICESCR).¹⁷ Konventionerna etablerar i sina identiskt formulerade första artiklar att rätten till självbestämmande omfattar alla folk, med samma definition av denna rätt som förekommer i resolution 1514 (XV) – en rätt att "[...] freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development."¹⁸ Att rättigheten här avses vara universell antyds vidare av artiklarnas tredje punkt, i vilken samtliga konventionsstater åläggs att respektera självbestämmanderätten och arbeta mot dess förverkligande; stater som förvaltar koloniala territorier omnämns endast som en del av denna allmänna skyldighet.¹⁹ Även om självbestämmanderättens omfång genom konventionerna vidgas till att vara en mer universell rättighet kan det ifrågasatts huruvida den uppnår samma status som övriga inkluderade rättigheter, med hänvisning till bland annat självbestämmanderättens tidiga placering i konventionerna, före deras respektive artiklar rörande implementering, och till den mildare formuleringen av konventionsstaternas skyldigheter relativt till andra rättigheter.²⁰ I praktiken innebär detta en otydlighet i var de faktiska gränserna för tillämpningen av denna rättighet går, det står klart att den i varje fall inte är absolut.²¹

Självbestämmanderättens ställning som en universell rättighet förstärks ytterligare av FNs *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations* (FRD), antagen genom resolution 2625 (XXV) år

---

15. Se Generalförsamlingens resolution 1541 (XV) princip IV & V.

16. Se Roepstorff s. 15.

17. Ibid. s. 25 f.

18. Se ICCPR artikel 1.1; ICESCR artikel 1.1

19. Se ICCPR artikel 1.3; ICESCR artikel 1.3; jfr McCorquodale s. 860.

20. Jfr Mustafa s. 481 f.

21. Se McCorquodale s. 875; Mustafa s. 482.

1970.²² Med hänvisning till FN-stadgan tillskriver deklARATIONEN alla folk en lika rätt till självbestämmande, vilken återigen definieras i linje med formuleringen i resolution 1514 (XV); även om koloniala situationer omnämns som synnerligen viktiga är rätten således inte exklusiv för dem.²³

2.2.4 Självbestämmanderättens uppfyllelse

Oavsett hur självbestämmanderättens omfattning tolkas, som snävt begränsad till koloniala situationer eller som en universell rättighet, uppstår dock frågan om under vilka omständigheter den ska anses vara uppfylld - vad krävs för att ett subjekts rätt till självbestämmande ska vara tillgodosedd? Utöver att etablera kriterier för att ett subjekt ska omfattas av den snävt koloniala självbestämmanderätten, så beskriver tidigare nämnda resolution 1541 (XV) tre möjliga scenarion där rätten anses uppfylld: då territoriet självt blir en självständig stat, då territoriet fritt associerar sig med en annan stat eller då territoriet integreras i en självständig stat.²⁴ Dessa tre återkommer även i FRD, vilken vidare tillägger att även andra situationer där folket i fråga uppnår en politisk ställning fritt beslutad av folket ska anses uppfylla självbestämmanderätten.²⁵

En för den praktiska tillämpningen av självbestämmanderätten potentiellt avgörande distinktion kan även utläsas i den delvis implicita innebörden av FRDs formuleringar rörande förhållandet till principer rörande staters territoriella integritet och politiska enighet. Likt resolution 1514 (XV) noterar FRD självbestämmanderättens potentiella konflikt med dessa principer.²⁶ Av synnerligen stor vikt är att den territoriella integriteten dock endast ges företräde i fall där staten i fråga respekterar rätten till självbestämmande för folk inom dess gränser, genom besittandet av ett styre som representerar alla invånare lika oavsett folklig tillhörighet.²⁷ Denna formulering öppnar för en tolkning av självbestämmanderätten som förvisso universell, men i praktiken indelad i två skikt, där endast det övre skiktet består av traditionellt 'externt' självbestämmande i form av en rätt till secession från en existerande stat, begränsad endast till folk vars självbestämmanderätt inte respekteras av staten i fråga.²⁸ Det undre, mer grundläggande, skiktet består istället av en rätt till 'internt' självbestämmande som kan uppfyllas genom att centralstaten respekterar självbestämmanderätten för samtliga folk inom dess gränser.²⁹ Enligt denna

---

22. Se Rodríguez-Santiago s. 224; Roepstorff s. 17.

23. Se Generalförsamlingens resolution 2625 (XXV) Appendix (se första stycket under rubriken *The principle of equal rights and self-determination of peoples*).

24. Se Generalförsamlingens resolution 1541 (XV) princip VI.

25. Se Generalförsamlingens resolution 2625 (XXV) Appendix (se fjärde stycket under rubriken *The principle of equal rights and self-determination of peoples*).

26. Ibid. (se sjunde stycket under rubriken *The principle of equal rights and self-determination of peoples*).

27. Se McCorquodale s. 879; Roepstorff s. 17.

28. Se Rodríguez-Santiago s. 224.

29. Jfr McCorquodale s. 864.

tolkning kan alla folk alltså sägas besitta en universell rätt till internt självbestämmande, som om ej respekterad 'uppgraderas' till en rätt till externt självbestämmande.

2.3 Internationell rättspraxis

2.3.1 Internationella domstolens praxis

Efter att ha utrett grunderna för självbestämmanderätten så som de förekommer inom den internationella traktaträtten och dess stödinstrument, vilka har etablerat denna rätt på ett generellt plan, är det även nödvändigt att se till hur dessa instrument har applicerats i specifika praktiska fall. Den internationella domstolen i Haag (ICJ) har behandlat detta ämne mer eller mindre direkt i ett antal mål sedan rättens tillkomst, av vilka de med störst bäring på frågan om en eventuell rätt till secession presenteras nedan. Domstolens praxis, i form av domslut så väl som rådgivande yttranden, är visserligen inte en huvudsaklig internationell rättskälla, men fyller likväl en viktig subsidiär funktion i att tolka och konkretisera de ofta vaga rättsreglerna som de primära rättskällorna etablerar.³⁰

2.3.1.1 Namibiamålet (1971)

Självbestämmanderätten behandlas för första gången av ICJ i dess rådgivande yttrande i det så kallade Namibiamålet, rörande Sydafrikas kontroll över det sydvästäfrikanska territoriet och konsekvenserna av dess mandatstatus, i vilken domstolen omnämner denna som en reell rättslig princip, med hänvisning till FN-stadgan.³¹ Även om självbestämmanderätten endast var tangentiellt relevant i målet, och därmed inte behandlas utförligt, utgör detta ett tidigt erkännande av denna som en positiv rättighet vilken är gällande, tillämpbar och verkställbar i relevanta fall.³² Tillämpningen i målet självt sker dock i kontexten av avkolonisering, och inget stöd ges i detta tidiga skede för en vidare tolkning av självbestämmanderätten utanför denna kontext.³³

2.3.1.2 Västsaharamålet (1975)

I Västsaharamålet besvarar ICJ två frågor; huruvida Västsahara utgjorde *terra nullius* innan det blev en spansk koloni, samt (då den första frågan besvaras negativt) vilka rättsliga förhållanden som förelåg mellan territoriet i fråga och Marocko respektive Mauretanien.³⁴ Genom sin utredning av den andra frågan

---

30. Se Internationella domstolens stadga artikel 38.1.d.

31. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)* para. 52.

32. Se Klabbers s. 191 f.

33. Se Roepstorff s. 18 f.

34. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Western Sahara* para. 14.

konstaterar domstolen att det förelåg kopplingar mellan Västsahara och både Marocko och Mauretanien, men att ingen av dessa når upp till nivån av suveränitet över territoriet, varvid domstolen vidare noterar att det således inte förekom något hinder mot implementeringen av självbestämmanderätten i territoriet.³⁵ Av intresse är den stora vikt som läggs på att självbestämmanderätten är knuten till ett fritt och genuint yttrande av en gemensam vilja hos det folk som besitter rätten, med direkt hänvisning till resolutionerna 1514 (XV) och 1541 (XV).³⁶ Domstolens slutsats om bristen på suveränitetskoppling före koloniseringen, och att detta sägs innebära att inget hinder mot självbestämmande förelåg, kan dessutom möjligen tolkas motsatsvis som att rätten hade kunnat påverkas i fall där en sådan koppling funnits, vilket skulle stå i konflikt med principen om *uti possidetis juris* rörande bibehållandet av existerande koloniala gränser.³⁷

2.3.1.3 Gränsdispytmålet (1986)

Det nära förhållandet mellan självbestämmanderätten och principen *uti possidetis juris* utvecklas vidare i Gränsdispytmålet, vilket behandlar konflikten över den postkoloniala gränsdragningen mellan de forna franska kolonierna Burkina Faso och Mali.³⁸ Domstolen uttrycker att denna princip mycket väl kan tyckas stå i direkt konflikt med självbestämmanderätten – särskilt i en kontext där existerande gränser dragits utan hänsyn för den lokala befolkningens etniska och kulturella fördelning och demografi – men att principen, av rent pragmatiska anledningar, ändå låtit styra implementeringen av självbestämmanderätten i detta fall.³⁹ Det står dock klart att den strikta respekten för *uti possidetis juris* i detta fall var ett avsiktligt val under den afrikanska avkoloniseringen, med grund i dess särskilda omständigheter.⁴⁰ Vilken vikt principen ska tillmätas i förhållande till självbestämmanderätten mer generellt preciseras således inte tydligt av domstolen.⁴¹

2.3.1.4 Östtimormålet (1995)

Självbestämmanderättens rättsliga natur förtydligas och definieras ytterligare av ICJ i Östtimormålet, rörande konflikten om territoriets status i förhållande till Portugal alternativt Indonesien, även om målet kom att avvisas av domstolen då denna ansåg sig sakna jurisdiktion.⁴² Som ett led av bemötandet av Portugals argument för att jurisdiktion baserat på en koppling till Östtimors

---

35. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Western Sahara* para. 162.

36. Ibid. para. 54–59

37. Jfr McCorquodale s. 880 – Enligt denna princip skulle Västsahara, i egenskap av en separat spansk koloni, ha en självbestämmanderätt separat från angränsande territorier.

38. Se Internationella domstolens dom i *Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali)* para. 19.

39. Ibid. para. 25.

40. Ibid. para. 26.

41. Ibid. para. 23–26.

42. Jfr Hilpold s. 316.

självbestämmanderätt noterar dock domstolen att detta i praktiken är en hänvisning till denna rätt som en *erga omnes*-norm, vilken samtliga stater är skyldiga att respektera, och instämmer i att det rör sig om en sådan.⁴³ Vidare bör domstolens slutsats om att Östtimor vid tillfället var ett "[...] non-self governing territory [...]" som besatt en självbestämmanderätt noteras.⁴⁴ Eftersom territoriet vid tillfället i praktiken var ockuperat av Indonesien, även om den forna kolonialmakten Portugal fortfarande hävdade sin roll som sådan, kan detta indirekt antyda att definitionen av begreppet 'non-self governing territories' inte är begränsad enligt saltvattendoktrinen, vilket är av avgörande vikt för tolkningen av bland annat resolutionerna 1514 (XV) och 1541 (XV).⁴⁵

2.3.1.5 Palestinska murmålet (2004)

Att skyldigheten att respektera rätten till självbestämmande är *erga omnes* upprepas och understryks i domstolens rådgivande yttrande om Israels byggnation av en mur på palestinskt territorium, där det palestinska folkets självbestämmanderätt specifikt omnämns tillsammans med vissa humanitära förpliktelser som innebärande en sådan universell förpliktelse.⁴⁶ En mindre uppenbar aspekt av domstolens yttrande, som dock är av potentiellt stor vikt, är det faktum att det palestinska folket erkänns utgöra ett subjekt som besitter en rätt till självbestämmande över huvud taget, med hänvisning till en resolution från FNs generalförsamling till stöd för detta.⁴⁷ Då omständigheterna i förhållandet mellan Israel och Palestina klart inte motsvarar de som förutsätts i saltvattendoktrinen, underminerar detta erkännande uppfattningen om att självbestämmanderätten skulle vara begränsad till koloniala situationer; domstolen behandlar tydligt rätten som separat från den koloniala paradigmen.⁴⁸ Målet handlar dock snarare om bibehållandet av ett *status quo* till skydd för det palestinska folkets självbestämmande än om någon rätt till nya positiva åtgärder för rättens uppfyllande, varvid det inte besvarar frågor om secession i denna icke-koloniala kontext.

2.3.1.6 Kosovomålet (2010)

Domstolens kanske mest omtvistade behandling av självbestämmanderätten sker i dess rådgivande yttrande om huruvida Kosovos självständighetsförklaring var förenlig med internationell rätt.⁴⁹ Fokus i målet ligger här inte på frågan om en eventuell positiv självbestämmanderätt gav Kosovo rätt att förklara sig självständiga, utan snarare på om det förelåg något negativt rättsligt

---

43. Se Internationella domstolens dom i *East Timor (Portugal v. Australia)* para. 29.

44. Ibid. para. 31 & 37.

45. Jfr i synnerhet Generalförsamlingens resolution 1541 (XV) artikel 5 och 1541 (XV) princip IV.

46. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* para. 155.

47. Ibid. para. 118.

48. Se Roepstorff s. 22.

49. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo* para. 1.

hinder mot detta.⁵⁰ Domstolen konstaterar att något förbud mot självständighetsförklaringar inte finns, varvid Kosovos förklaring som sådan var förenlig med internationell rätt.⁵¹ Utöver detta noterar den dock även att argument grundande i självbestämmanderätten var flitigt förekommande under målets gång, men att relevansen och omfånget av denna rätt var hårt omtvistade.⁵² Den implicita slutsatsen av detta är således att ingen allmän eller enhetlig *opinio juris* existerar rörande en rätt till externt självbestämmande utanför koloniala situationer.⁵³ Domstolen konstaterar att en rätt till självständighet utvecklats för "[...] the peoples of non-self-governing territories and peoples subject to alien subjugation, domination and exploitation [...]" har utvecklats inom ramen för självbestämmanderätten, men gör inget försök att specificera vilka subjekt som faller inom denna grupp, eller om Kosovo kan anses omfattas.⁵⁴ Trots domstolens explicita försök att undvika en bredare debatt om rätten till externt självbestämmande, vilken var av begränsad relevans för frågan den hade att besvara, visar dock målet på en växande uppfattning om att en sådan rätt kan förekomma i fler situationer än tidigare ansett.⁵⁵

2.3.1.7 Chagosmålet (2019)

Självbestämmanderättens status och innebörd tydliggörs ytterligare i domstolens senaste rådgivande yttrande på området, rörande avskiljandet av Chagosöarna från Mauritius vid landets självständighet från Storbritannien.⁵⁶ Domstolen konstaterar att självbestämmanderätten innefattar en rätt till territoriell integritet för de territorier som genomgår avkolonisering, i praktiken ett uttryck för *uti possidetis juris*, och att avskiljandet därmed stod i strid med denna rätt.⁵⁷ Även om bedömningen av rätten i målet är begränsad till en klart kolonial situation uttrycks att självbestämmanderätten, i egenskap av en grundläggande rättighet, är applicerbar även utanför denna kontext.⁵⁸ I fråga om källan till självbestämmanderätten som gällande rätt noteras att den redan vid tiden för avkoloniseringen av Mauritius var en etablerad sedvanerättslig norm, med hänvisning till resolution 1514 (XV).⁵⁹ Domstolen lägger även vikt vid att utövandet av självbestämmanderätten måste ske med grund i ett

---

50. Ibid. para. 51 & 83.

51. Ibid. para. 84.

52. Ibid. para. 82.

53. Se Hilpold s. 321.

54. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo* para. 79.

55. Se Roepstorff s. 25.

56. Se Internationella domstolens rådgivande i *Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965* para. 132.

57. Ibid. para. 173–174.

58. Ibid. para. 144.

59. Ibid. para. 160.

fritt och genuint uttryck för det relevanta folkets vilja, men erkänner att processen för detta i praktiken kan variera beroende på specifika lokala omständigheter.⁶⁰

2.4 Internationell sedvanerätt

2.4.1 Sedvanerättens svårigheter

Självbestämmanderätten som rättsområde är inte immun mot den inneboende svårighet i tolkning och applicering som följer av sedvanerättens centrala ställning i den internationella rättskälleläran, givet att staters rättsuppfattning är svår att separera från politiska realiteter och ställningstaganden. Sedvanerätten bygger på två element: en uppfattning hos stater om att det föreligger en rättslig skyldighet att agera på ett visst sätt (*opinio juris*), samt ett praktiskt agerande av staterna i linje med denna uppfattade skyldighet (praxis).⁶¹ Även om de två elementen givetvis är nära knutna till varandra är distinktionen mellan dem av stor vikt; att en stat agerar på ett visst sätt innebär inte nödvändigtvis att den anser sig rättsligt bunden till det, och vice versa. Att existerande rättspraxis, som visats ovan, är begränsad i mängd och över lag främst indirekt behandlar frågor om självbestämmanderättens omfattning och djup försvårar ytterligare utrönandet av sedvanerätt på området.

Med stöd i den rättspraxis som finns, de resolutioner som antagits på området och staters praktiska agerande i förhållande till situationer där självbestämmanderätten kan anses relevant går det dock att skönja gränserna av vad som, till varierande grad, allmänt accepterats av stater som gällande internationell sedvanerätt.

2.4.2 *Opinio juris*

I fråga om staters uppfattning och syn på självbestämmanderätten kan det inledningsvis konstateras att rätten som sådan är klart etablerad som universell *opinio juris*, med stöd främst i det flertal resolutioner som antogs av FNs Generalförsamling under nittonhundratalets andra hälft, vilka presenterats ovan.⁶² Rätten ansågs inledningsvis specifikt syfta på koloniala omständigheter, och utvecklades för att reglera just avkoloniseringen.⁶³ Denna 'kärna' av rätten – en rätt till självständighet för folk i 'konventionella' koloniala situationer – befästes tidigt av ICJ i Namibiamålet och speglades i den samtida politiska utvecklingen och staters praktiska agerande i frågan.⁶⁴ Desto längre

---

60. Ibid. para. 157–158.

61. Se Internationella domstolens dom i *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* para. 184.

62. Se Cass s. 166.

63. Jfr Rodríguez-Santiago s. 223.

64. Se McCorquodale s. 859 f.

ut från denna kärna omständigheterna i ett specifikt fall befinner sig, desto svagare blir dock samstämmigheten kring huruvida fallet omfattas av rättigheten.

Den första kategorin av fall utanför den omedelbara kärnan kan sägas bestå av de situationer som har en kolonial karaktär, men som inte stämmer överens med den striktaste tolkningen av kriterierna i resolution 1541 (XV) i fråga om geografisk separation.⁶⁵ Dessa fall skulle således enligt saltvattendoktrinen inte utgöra sådana *non-self-governing territories* vars självbestämmanderätt däri avsågs erkännas.⁶⁶ Fall av denna typ har dock kommit att allmänt accepterats som omfattade av självbestämmanderätten, vilket illustreras av att flertalet av de mål som presenterats ovan rör geografiskt angränsande territorier; redan i Namibiamålet finns tydliga tecken på att Namibia anses ha en rätt till självbestämmande.⁶⁷ Distinktionen i den exakta definitionen av *non-self-governing territory* blev även mindre relevant givet utvecklingen mot tolkningen av självbestämmanderätten som universell – omfattande *alla* folk – vilken befästes i FRD.⁶⁸ Ambiguiteten i *opinio juris* har därmed skiftat från frågan om vilka subjekt som besitter en självbestämmanderätt, till frågan om vilka som besitter en rätt till externt, snarare än enbart internt, självbestämmande.

Nästa kategori av fall, som ligger ytterligare ett steg längre ut från den ursprungliga kärnan, består således av situationer som inte har en kolonial karaktär, men där rätten till självbestämmande internt likväl kränkts. Det faktum att självbestämmanderätten här kommer i mer tydlig kontakt med grundläggande principer om staters suveränitet och territoriella integritet har lett till en markant försiktighet från stater i att erkänna dessa fall som medförande en extern rätt.⁶⁹ Som tidigare nämnt beskriver dock FRD, allmänt accepterad och tillämplad som gällande rätt, självbestämmanderätten som begränsad av dessa principer endast i fall där staten i fråga respekterar den interna självbestämmanderätten genom besittandet av ett styre som representerar hela befolkningen, oavsett gruppstillhörighet.⁷⁰ Om alla folk har en positiv rätt till självbestämmande, och om brist på respekt för denna rätts interna aspekt medför att centralstatens integritet och suveränitet kan överskridas, kan det anses följa att det uppstår en rätt till externt självbestämmande genom secession i situationer där centralstaten konsekvent vägrar respektera den interna rätten.⁷¹

---

65. Se Generalförsamlingens resolution 1541 (XV) princip IV.

66. Jfr Roepstorff s. 15.

67. Se Internationella domstolens rådgivande yttrande i *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)* para. 63–65; jfr Cass s. 170.

68. Jfr Roepstorff s. 17.

69. Se McCorquodale s. 879.

70. Se Generalförsamlingens resolution 2625 (XXV) Appendix (se sjunde stycket under rubriken *The principle of equal rights and self-determination of peoples*).

71. Se Rodríguez-Santiago s. 224.

Detta eftersom secession i en sådan situation är det enda kvarvarande möjligheten att uppfylla självbestämmandet, samtidigt som de motvägande principer och intressen som tidigare hindrat secessionen nu är explicit undanröjda.⁷² Bortsett från denna läsning av FRD finns det dock begränsat stöd för att en sådan syn på självbestämmande genom secession vore utbredd *opinio juris*. ICJ prövar förvisso i praktiken ett fall av inskränkt territoriell integritet relaterat till självbestämmande i Kosovomålet, men väljer att inte behandla det som sådant.⁷³ Det har dessutom av vissa ifrågasatts huruvida FRDs formulering över huvud taget avsågs vara universellt applicerbar, eller om syftet var att omfatta endast koloniala situationer.⁷⁴ Denna andra kategori av fall utgör alltså en gråzon där staters rättsuppfattning är högst oklar; ingen tydlig eller allmän *opinio juris* kan utrönas.

Om den första kategorin består av fall med kolonial karaktär, och den andra består av fall utan kolonial karaktär men med en kränkt intern självbestämmanderätt, kan slutligen en tredje och sista kategori sägas bestå av fall med varken kolonial karaktär eller kränkt intern självbestämmanderätt. En rätt till secession i dessa fall förefaller dock anses som utesluten av det faktum att självbestämmanderätten redan är respekterad på intern väg; den interna rätten är vida erkänd som självbestämmanderättens primära aspekt.⁷⁵

2.4.3 Statspraxis

I takt med att synen på, och uppfattningar om, självbestämmanderättens natur har utvecklats har även dess praktiska implementering och efterlevnad förändrats. För att bygga vidare på den ovan använda beskrivningen av rätten som bestående av en ursprunglig kärna omringad av en serie allt mer omtvistade kategorier av ytterligare omfattning, kan det noteras att kärnan som sådan är tydligt speglad i den praktiska verkligheten.⁷⁶ Av de koloniala territorier som existerade vid självbestämmanderättens kodifiering har så gott som samtliga uppnått självständighet i linje med ett utövande av denna rätt.⁷⁷ Självbestämmanderättens centrala roll i avkoloniseringen underströks och illustrerades senast i Chagosmålet. Återigen blir dock staters praktiska agerande mindre enhetligt avseende fall utanför denna kärna.

I fråga om den första kategorin av fall utanför kärnan, bestående av situationer som inte ryms inom saltvattendoktrinen strikta tolkning av vad som utgör ett *non-self-governing territory*, är det tydligt att den internationella respekten för självbestämmanderätten i praktiken inte varit begränsad till traditionella

---

72. Ibid. s. 236.

73. Ibid. s. 234 f.

74. Se Hilpold s. 322.

75. Ibid. s. 326.

76. Se Quane s. 554.

77. Se McCorquodale s. 859 f.

kolonier.⁷⁸ Territorier såsom det tidigare sovjetdominerade Östtyskland, Palestina, Zimbabwe, vilka kan anses falla inom denna kategori då de uppfyller de övriga rekvisiten i resolution 1541 (XV), har på olika sätt utövat externt självbestämmande med relativt brett stöd från den internationella gemenskapen.⁷⁹ Dessa har således i praktiken kommit att omfattas av samma statspraxis som strikta kolonier.

Den faktiska tillämpningen av självbestämmanderätten blir dock markant mindre uniform för fall i den andra kategorin, rörande situationer utan vare sig direkt eller indirekt kolonial karaktär, men där den interna självbestämmanderätten ej respekterats. Å ena sidan har externt självbestämmande uppnåtts i ett flertal fall av denna typ, exempelvis genom Eritreas självständighet från Etiopien eller de forna sovjetiska och jugoslaviska staternas självständighet från sina respektive centralstater, med explicita referenser till självbestämmanderätten.⁸⁰ Å andra sidan har fokus för försök att säkerställa självbestämmande ofta snarare legat på att åtgärda bristen på respekt för den interna rätten, exempelvis genom upprättandet av ett effektivt kurdiskt självstyre i Irak.⁸¹ Oavsett om en rätt till externt självbestämmande tillämpats i dessa fall eller inte står de dock i kontrast mot fall i den tredje kategorin i det avseendet att en internationell diskurs rörande en positiv rätt till secession förekommit; i fall där ingen kränkning av det interna självbestämmandet föreligger har debatter kring självbestämmande och självständighet i första hand rört nationell politik, snarare än internationell rätt.⁸²

---

78. Ibid. s. 862.

79. Ibid. s. 861.

80. Se Cass s. 174; McCorquordale s. 861.

81. Jfr Cass s. 173.

82. Se Hilpold s. 332 ff.

3 Analys och slutsats

3.1 Analys

Självbestämmanderätten är, föga förvånande givet dess nära koppling till staters mest centrala politiska och ideologiska intressen såsom territoriell integritet, inte glasklart formulerad i folkrättens rättskällor, varken internationella traktat eller sedvanerätt. En viss ambiguitet i rätten är i detta avseende fullt förståelig, avsiktligen bibehållen av stater för att lämna utrymme för realpolitiska överväganden till skydd för dessa intressen. Trots detta står det klart att en rätt till självbestämmande existerar inom folkrätten, och att denna är flitigt tillämpad och ännu flitigare åberopad, om än med till viss del ojämna tolkningar över tid och rum. För att bestämma dess faktiska utsträckning, och därigenom besvara denna uppsats huvudsakliga frågeställning, är det således nödvändigt att återvända till de ovan angivna underfrågeställningarna rörande omfattade subjekt och rättens uppfyllande.

I fråga om vilka subjekt som besitter en nationell självbestämmanderätt framgår det tydligt av utredningen att samtliga folk omfattas av rätten. Detta följer av centrala traktat, varav FN-stadgan fyller en central roll, såväl som allmänt erkänd sedvanerätt och har bekräftats av den internationella domstolens praxis. Den exakta definitionen av folk faller utanför denna uppsats fokus, men dessa har generellt sett uppfattats som tätt knutna till fysiska territorier. Det är dock också tydligt att olika subjekt kan omfattas av olika former av självbestämmanderätten; rätten har i praktiken en intern och en extern aspekt, varav endast den interna är direkt universell och har företräde före den externa. Distinktionen mellan dessa leder oundvikligen till den andra underfrågeställningen, rörande under vilka omständigheter rätten anses vara uppfylld.

Den interna, primära, aspekten av självbestämmande har i sedvanerätten, med grund i framför allt FRD, ansetts kunna uppfyllas genom att centralstaten besitter ett styre som representerar hela befolkningen och därigenom ger utrymme för samtliga befolkningsgrupper att styra över sin politiska, kulturella och ekonomiska framtid. Ett demokratiskt eller federalt styrelsesätt kan således sägas uppfylla självbestämmanderätten. Den externa självbestämmanderätten, å andra sidan, anses uppfylld då det relevanta territoriet uppnår självständighet, fri association i en annan stat eller integration i en annan stat i enlighet med formuleringen i resolution 1541 (XV). En eventuell rätt till secession förutsätter att subjektet i fråga omfattas av den externa aspekten.

Genom svaren på dessa två underfrågor blir det således tydligt att det huvudsakliga problemet i besvarandet av den centrala frågeställningen är att avgöra vilka fall som omfattas av den externa aspekten av självbestämmanderätten. Då secession definierats som självständighet för ett territorium som inte utgör

en koloni, utan snarare en del av en tidigare erkänd territoriell enhet, bör frågeställningen besvaras nekande om den externa rätten är begränsad till endast koloniala subjekt och till någon grad jakande om den inte är begränsad i det avseendet. Det är i denna avgränsning av rättens omfattning som den i utredningen föreslagna indelningen av fall i en kärna och tre kringliggande kategorier blir användbar.

Självbestämmanderättens kärna, för vilken den ursprungligen utformades och för vilken dess externa aspekt otvetydigt är tillämplig, utgörs av de traditionella koloniala territorier som inledningsvis avsågs med formuleringen *non-self-governing territories*, definierade som geografiskt separerade från centralstaten, kulturellt eller etniskt distinkta från den samt utsatta för någon form av underkastelse till den. Sådana territorier, eller snarare dess folk, är i både i traktaträtten och sedvanerätten tydligt erkända en rätt till externt självbestämmande. Det givna exemplet på subjekt av denna typ är de forna europeiska kolonierna i Afrika och Asien. Även fall i den första kategorin utanför kärnan, bestående av en mindre strikt tolkning av samma kriterier som kärnan men med en mer extensiv och inkluderande tolkning av *non-self-governing territories* har dock kommit att omfattas av den externa rätten. I denna kategori ryms exempelvis mer eller mindre artificiella lydstaten, så som de före detta sovjetdominerade östeuropeiska staterna, samt andra territorier som i praktiken är kontrollerade av en främmande stat; en gemensam nämnare för dessa subjekt kan sägas vara att de *de jure* är egna stater som är distinkta från centralstaten, men att de *de facto* styrs som kolonier helt dominerade av denna.

En sådan beskrivning tydliggör även skillnaden mellan den första och den andra kategorin, bestående av de subjekt som även *de jure* är en integrerad del av centralstaten, men utgör ett distinkt folk och territorium vars interna självbestämmanderätt inte respekteras av denna genom en brist på antingen demokratisk representation eller någon annan form av effektivt självstyre genom exempelvis federalism. Exempel på fall av denna typ kan sägas vara de kurdiska minoriteterna i ett flertal stater i mellanöstern, de muslimska minoriteterna i västra Kina eller för den delen etniska och religiösa minoriteter i många av de nyligen avkoloniserade afrikanska staterna. Huruvida fall i denna kategori omfattas av den externa rätten är dock mycket oklart, till stor del eftersom konflikten med grundläggande principer om territoriell integritet här blir mer akut. Detta har fått uttryck i rättspraxis så väl som statspraxis i form av den stora respekten för principen om *uti possidetis juris*, vilket indikerar att den territoriella integriteten i sedvanerätten ges företräde i dessa fall. Å andra sidan pekar formuleringar i FRD, och till viss del staters agerande i samband med Sovjetunionen och Jugoslaviens splittringar, på att den territoriella integriteten inte per automatik slår ut självbestämmanderätten. Eftersom rättsläget är tvetydigt som bäst, och folkrätten till så stor del vilar på etablerad sedvana, kan dock ingen annan slutsats dras än att ingen positiv rätt till externt självbestämmande föreligger för fall i denna kategori. Av detta följer även att ingen rätt föreligger i den tredje kategorin, bestående av subjekt som förvisso

är kulturellt distinkta från centralstaten, men vars interna självbestämmande redan är respekterad genom demokratisk representation eller någon form av självstyre, exempelvis Katalonien, Puerto Rico eller den samiska minoriteten i Sverige. Om en kränkt intern självbestämmanderätt inte är tillräcklig för att bryta mot den territoriella integriteten är en respekterad sådan knappast tillräcklig.

Slutligen bör det dock understrykas att det faktum att ingen positiv rätt till externt självbestämmande föreligger i en viss kategori av fall inte medför att ett utövande av ett sådant står i strid med folkrätten. Etablerad internationell sedvanerätt, bekräftad av ICJ i Kosovomålet, innehåller inget förbud mot självständighetsförklaringar, såtillvida de inte kommer till stånd genom något annat folkrättsstridigt agerande. Att ett subjekt inte omfattas av den positiva rätten till externt självbestämmande innebär således endast att det inte finns någon skyldighet för andra stater att erkänna, eller verka för, dess förverkligande.

3.2 Slutsats

Med grund i ovan presenterade utredning och analys måste den centrala frågeställningen besvaras i det negativa; ingen etablerad rätt till secession, eller självständighet utanför koloniala kontexter, förekommer inom folkrättens nationella självbestämmanderätt. Vissa grunder för en sådan står att finna i traktat men ingen tydlig sedvanerätt på området kan sägas föreligga, på grund av en diffus internationell rättsuppfattning och inkonsekvent praxis. Givet det stora svängrummet i tolkningen av självbestämmanderätten, och vad som kan anas vara en trend mot mer vidsträckt tillämpning över tid, är det dock fullt tänkbart att en rätt till secession i framtiden kan komma att utvecklas inom denna.

Källförteckning

KÄLLOR

Resolutioner

Generalförsamlingens resolution 1514 (XV) från den 14 december 1960, *Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*.

Generalförsamlingens resolution 1541 (XV) från den 15 december 1960, *Principles which should guide Members in determining whether or not an obligation exists to transmit the information called for under Article 73e of the Charter*.

Generalförsamlingens resolution 2625 (XXV) från den 24 oktober 1970, *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations*.

Internationella domstolens mål

Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), rådgivande yttrande den 21 juni 1971, ICJ Reports s. 16.

Western Sahara, rådgivande yttrande den 16 oktober 1975, ICJ Reports s. 12.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), dom den 26 november 1984, ICJ Reports s. 392.

Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali), dom den 22 december 1986, ICJ Reports s. 554.

East Timor (Portugal v. Australia), dom den 30 juni 1995, ICJ Reports s. 90.

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, rådgivande yttrande den 9 juli 2004, ICJ Reports s. 136.

Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, rådgivande yttrande den 22 juli 2010, ICJ Reports s. 403.

Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965, rådgivande yttrande den 25 februari 2019, ICJ Reports s. 95.

LITTERATUR

Cass, Deborah Z.: 'Rethinking Self-Determination: A Critical Analysis of Current International Law Theories', i: Rubenstein, Kim (red.), *Traversing the Divide*. ANU Press 2021 s. 157–178.

Hilpold, Peter: 'Self-Determination and Autonomy' *International Journal on Minority and Group Rights* 2017, vol. 24 nr 4, s. 302–335.

Klabbers, Jan: 'The Right to Be Taken Seriously: Self-Determination in International Law' *Human Rights Quarterly* 2006, vol. 28 nr 1, s. 186–206.

McCorquodale, Robert: 'Self-Determination: A Human Rights Approach' *The International and Comparative Law Quarterly* 1994, vol. 43 nr 4, s. 857–885.

Mustafa, Zubeida: 'The Principle of Self-Determination in International Law' *The International Lawyer* 1971, vol. 5 nr 3, s. 479–487.

Nawaz, M. K.: 'The Meaning and Range of the Principle of Self-Determination' *Duke Law Journal* 1965, vol. 1965 nr 1, s. 82–101.

Quane, Helen: 'The United Nations and the Evolving Right to Self-Determination' *The International and Comparative Law Quarterly* 1998, vol. 47 nr 3, s. 537–572.

Rodríguez-Santiago, Elizabeth: 'The Evolution of Self-Determination of Peoples in International Law', i: Tesón, Fernando R. (red.), *The Theory of Self-Determination*. Cambridge University Press 2016 s. 201–240.

Roepstorff, Kristina: *The Politics of Self-Determination*. 1 uppl., Routledge 2012.